

*Лесінська О. М.,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри комунікативної
лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича
Радішевська Д. Д.,
студентка факультету іноземних мов
Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЗАГОЛОВКІВ ФІЛЬМІВ АМЕРИКАНСЬКОГО КІНЕМАТОГРАФУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА ПРИКЛАДІ МАТЕРІАЛІВ ЗА 2000–2015 РОКИ)

Анотація. Стаття присвячена особливостям перекладу назв американських кінострічок українською мовою. Розглядається специфіка перекладу назв кінофільмів і підкреслена важливість їх адекватного перекладу в сучасному світі глобалізації, визначено основні функції назв фільмів, проаналізовано переклади назв відомих кінострічок. Зроблено висновок, що успіх кінострічки багато в чому залежить від вдалого перекладу заголовка.

Ключові слова: переклад, заголовок кінофільму, кінематограф, адаптація.

Постановка проблеми. Формування комплексної системи теоретичних і практичних знань, необхідних перекладачеві під час перекладу назв фільмів з англійської мови українською.

У працях таких дослідників, як І.Г. Мілевич, Б.М. Колодій, К.О. Яровенко, А.Д. Лішанський, частково досліджено застосування комунікативних тактик під час перекладу назв фільмів українською мовою, а також основні прийоми та адаптації назв кінострічок. З.В. Громова, О.В. Крисало, А.В. Антропова, О.М. Щербакова, Ю.О. Приходько в роботах розглядали проблеми й основні помилки під час такого перекладу.

Мета статті полягає у виявленні прагматичних особливостей перекладу назв кінофільмів з англійської мови українською, а також визначенні способу перекладу, використаного перекладачами.

Об'єкт дослідження – назви американських фільмів, предмет аналізу є варіанти їх перекладу в українському кінопрокаті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом останніх двох десятиліть вивчення перекладу назви фільму стало сферою досліджень, що зростає. Одним із основних положень описових перекладів є те, що процес перекладу повинен бути орієнтований на мету. Широко визнаним є також положення, що доцільно враховувати прагматичні (і не тільки мовні) фактори під час перекладу, оскільки вони відіграють помітну роль у цьому процесі.

Кінофільм – це своєрідний культурний феномен, що відображає соціокультурні пріоритети суспільства і також спосіб формування картини світу як окремої особистості, так і лінгвокультурного суспільства загалом. Досить часто саме фільми (незалежно від їх художніх переваг чи недоліків) є головним джерелом і засобом створення образу іншої культури [1, с. 65]. А популярність, як правило, того чи іншого фільму залежить від його назви, яка є своєрідним орієнтиром під час вибору фільму. Отже, основне завдання перекладача полягає у створенні найбільш якісного та зрозумілого еквівалента.

Хороший переклад назви фільму спонукає потенційну аудиторію до перегляду фільму. У зв'язку з цим теорія скопосу Веймєра (1989) обґрунтовує перехід від прескриптивного поняття лінгвістичної еквівалентності до описової концепції функціональної відповідності. Незважаючи на поточне небажання визначати певні норми, вчені, котрі наводили теорії щодо практики перекладу, висунули деякі стратегії, які описували те, що відбувається в процесі перекладу.

Попри те, що дослідженнями цієї теми займалися чимало вітчизняних і зарубіжних науковців і лінгвістів, у зв'язку з відносно нещодавнім зародженням такого напрямку мистецтва, як кінематограф, проблематика теми недостатньо висвітлена в наукових роботах. Крім того, після пояснень Конституційного Суду України основних положень частини 2 статті 14 Закону України «Про кінематографію» від 13 січня 1998 року № 9/98-ВР (справа про розповсюдження іноземних фільмів), згідно з яким «іноземні фільми перед розповсюдженням в Україні в обов'язковому порядку повинні бути дубльовані або озвучені чи субтитровані державною мовою» [2], український переклад виробництва іншомовного кінематографу стає все більш поширеною та популярною сферою діяльності. Отже, залишається необхідність більш детального вивчення особливостей перекладу назв кінофільмів. Також актуальність обраної теми полягає в необхідності встановити роль культурологічного аспекту під час перекладу назв фільмів як чинника, що впливає на вибір перекладацької стратегії [3, с. 120].

В.М. Комісаров зазначає, що мова як засіб вербальної комунікації є найважливішою частиною культури, всі особливості її структури й функціонування можуть уважатися проявами культури відповідного мовного (або етнічного) колективу [4, с. 161]. Згідно з дослідженнями Пітера Ньюмарка, культуру можна визначити як спосіб життя та його маніфестацію, властиві народові, який використовує певну мову як засіб вираження. Юджин Найда в книзі «Роль контекстів при перекладі» також указує, що «мова завжди є частиною культури, а сенс будь-якого тексту безпосередньо або опосередковано стосується тієї чи іншої культури» [5, с. 11]. У результаті під час перекладу назв кінофільмів культура є основним елементом, який варто враховувати.

Заголовок – ключ до інтерпретації твору (у цьому випадку – фільму), згідно з ним глядач формує власний прогноз щодо змісту кінострічки ще до її перегляду. Деякі науковці поділяють думку, що переклад заголовків фільмів можна порівняти з перекладом афоризмів і прислів'їв, оскільки вони мають схожі

текстові ознаки й дещо подібний підхід до перекладу. З-поміж десятків наявних трансформацій потрібно вибрати лише ту, яка якнайкраще наблизить назву-переклад до оригіналу з погляду таких критеріїв, як структура, експресія та інформативність. Тому процес перекладу фільмонімів (назв фільмів) потрібно розпочинати з аналізу сюжету кінострічки й зіставлення його із заголовком, установивши мету його застосування. Назви фільмів, як показує практика, зазвичай не перекладаються ідентично до оригінальної назви, за винятком фільмів, що містять власні імена, топоніми та інколи й терміни, під час перекладу яких використовуються прямі еквіваленти.

Російський лінгвіст Я.І. Рецкер досить вдало визначив перекладацький еквівалент як «постійний рівнозначний відповідник», що є, як правило, «незалежним від контексту». Звідси «еквіваленти мають постійні відповідники в мові перекладу» [6, с. 11–12]. Цю теорію підтримав український перекладач І.В. Корунець, який уважає, що еквівалент – це щось рівносильне, рівнозначне й відповідне чомусь, може мати лише постійний відповідник.

Однак, аби зберегти особливість та інтригу кінофільму й тим самим не зруйнувати сенс, захований в оригінальній назві, перекладач має зробити нелегкий вибір стратегії перекладу. Аналіз уже перекладених назв фільмів дає змогу виокремити три основні стратегії, якими оперують перекладачі, працюючи з назвами фільмів: прямий переклад, трансформація назви та, власне, заміна назви [7, с. 105–109].

Прямий, або дослівний, переклад полягає в заміні мови оригіналу абсолютними відповідниками мови перекладу. Його використовують тоді, коли в назві відсутні слова, що не мають власних еквівалентів у мові перекладу. Умовно їх можна класифікувати так:

1. Назви, що містять ім'я героя чи героїв:
“Mr. Nobody” – «Містер Нікто» (2009);
“Mother!” – «Маги!» (2015).
 2. Назви, що містять географічні назви:
“Pirates of the Caribbean” – «Пірати Карибського моря» (2003);
“Everest” – «Еверест» (2015).
 3. Назви, в яких указується дата, день, місяць чи рік:
“One Day” – «Один день» (2011);
“Sweet November” – «Солодкий листопад» (2001).
 4. Фільми, в назвах яких згадуються професії:
“Guardians of the Galaxy” – «Вартові галактики» (2014).
 5. Інші фільми, які не ввійшли у вищевказані групи:
“Requiem For a Dream” – «Реквієм за мрією» (2000).
“The Boy in the Striped Pajamas” – «Хлопчик у смугастій піжамі» (2008);
“Inception” – «Початок» (2010);
“People Like Us” – «Люди як ми» (2012).
- Під час перекладу фільмонімів також може застосовуватися перестановка слів і рекатегоризація, наприклад:
“What Women Want” – «Чого хочуть жінки» (2000);
“The Stanford Prison Experiment” – «Стенфордський тюремний експеримент» (2015).
- Трансформація назви полягає в перекладі за допомогою розширення когнітивної інформації із заміною лексичних елементів [8, с. 15], наприклад:
“Love actually” – «Реальне кохання» (2003);
“This means war” – «Отже, війна» (2012);
“Pitch Perfect” – «Ідеальний голос» (2012);

“A Million Ways to Die in the West” – «Мільйон способів втратити голову» (2014);

або доповнення ключовими словами фільму з метою компенсації в назві змістової недостатності дослівного перекладу [9]:

- “Savages” – «Особливо небезпечні» (2012);
“Into the woods” – «У темному-темному лісі» (2014);
“Monster-in-Law” – «Якщо свекруха – монстр» (2005);
“What to Expect When You're Expecting” – «Чого чекати, коли чекаєш на дитину» (2012);
“The Five-Year Engagement” – «5 років майже одружені» (2012).

Професор В.М. Комісаров, у свою чергу, виділяв лексико-семантичні трансформації, поділені на такі типи:

1) конкретизація – коли слова в англійській мові мають більш ширше семантичне значення й не мають конкретного еквівалента в українській мові;

2) генералізація – коли вужче семантичне значення замінюється більш ширшим;

3) смисловий розвиток (як приклад можна навести переклад назв таких фільмів, як “The hangover” – «Похмілля у Vegas» (2009), “Daddy’s Home” – «Хто в домі тато» (2015));

4) антонімічний переклад – переклад за допомогою слова з протилежним значенням до слова, що вживається в оригіналі (прикладом є переклад назв “50 First Dates” – «50 перших поцілунків» (2004), “The Wedding Planner” – «Весільний переполох» (2001));

5) додавання слів під час перекладу задля пояснення (наприклад: “Identity Thief” – «Піймай шахрайку, якщо зможеш» (2014));

6) опущення слів під час перекладу;

7) компенсація – передача змістового значення не тими засобами, що були застосовані в оригіналі (“Live Free or Die Hard” – «Мицний горішок 4.0» (2007)) [4, с. 176–185].

Що стосується повної заміни назви, то це та стратегія, коли, створюючи український варіант назви, перекладач бере до уваги не лише оригінальну назву і сюжет, а й майбутніх глядачів, їхні ментальність, потреби й інтереси. Прикладом такої стратегії слугує переклад назви кінострічки “The Bucket List” (2007), який в українському прокаті вийшов під назвою «Доки не склеїв ласті». У цьому випадку відбулася повна заміна назви, проте й оригінал, і переклад передають своєму глядачеві єдину ідею фільму (встигнути зробити все омріяне перед смертю). Іншим прикладом заміни назви фільму під час перекладу є кінострічка «50/50» (2011). Назву мовою оригіналу взято з фільму, де за сюжетом у головного героя виявлено рак і його шанси на одужання становили 50%. Українською мовою назву фільму перекладено як “Життя прекрасне”.

До прикладів із повною заміною назви під час перекладу у вітчизняному кінематографі належать також:

- “Playing it cool” – «Серце вицент» (2014);
“The Fast and the Furious” – «Форсаж» (2001);
“The pacifier” – «Луса нянька» (2005);
“The Sisterhood of the Traveling Pants” – «Джинси-малісман» (2005).

Це пояснюється тим, що до застосування цієї стратегії з кожним разом схиляється все більше й більше перекладачів з метою передати зміст фільму українському глядачеві якомога зрозуміліше.

Висновки. У результаті проведеного аналізу перекладу встановлено, що назви фільмів повинні бути перекладені з ог-

ляду як на їх культурний, так і мовний вплив, що разом відіграють дуже важливу роль у практиці перекладу. Отже, процес перекладу заголовків ставить перед перекладачами важкі завдання та вимагає правильних рішень. Від правильності вибору стратегії перекладачем залежить адекватність перекладу, а від уже перекладеного заголовку – сприйняття глядачем кінофільму та його успіх. Адже загалом адекватність перекладу заголовків кінострічок має вагоме значення у правильності трактування культури іншої країни.

Література:

1. Милевич И. Стратегии перевода названий фильмов. Русский язык за рубежом. Челябинск, 2007. № 5. 71 с.
2. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. Закони та Положення. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80>.
3. Кулинич М.А. Еще раз о переводе названий. Лингвистические основы межкультурной коммуникации. Нижний Новгород: Альт, 2005. 345 с.
4. Комиссаров В.Н. Теория перевода: лингвистические аспекты. Москва: Высшая школа, 1990. 250 с.
5. Nida E.A. Contexts in translating. John Benjamins Publishing Company. Appleton, 2001. 125 p.
6. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. Москва: Международные отношения, 1974. 216 с.
7. Чернова М.І. Основні прийоми перекладу та адаптації назв кінофільмів. Київ, 2011. 95с.
8. Гарбовський Н.К. Теорія перекладу. Москва, 2004. 109 с.
9. Щербакова О.М. До проблеми українського перекладу американської кінопродукції. URL: www.repository.hneu.edu.ua.

Лесинская О. М., Радишевская Д. Д. Особенности перевода заголовков фильмов американского кинематографа на украинский язык (на примере материалов за 2000–2015 годы)

Аннотация. Статья посвящена особенностям перевода названий американских кинолент на украинский язык. Рассматривается специфика перевода названий фильмов и подчеркнута важность их адекватного перевода в современном мире глобализации, определены основные функции названий фильмов, проанализированы переводы некоторых названий. Сделан вывод, что успех киноленты во многом зависит от удачного перевода заголовка.

Ключевые слова: перевод, заголовок фильма, кинематограф, адаптация.

Lesinska O., Radishevskaya D. The peculiarities of translation of American movie titles into the Ukrainian language (based on the materials released within 2000–2015)

Summary. The present article is devoted to the peculiarities of translation of American movie titles into the Ukrainian language. It deals with the specifics of the movie titles translation and it emphasizes the importance of their adequate translation in terms of present-time globalization. The main functions of movie titles have been determined and certain title translations have been analyzed. The conclusion has been made that movie success is largely determined by the title and its translation into the target language.

Key words: translation, movie title, cinematography, adaptation.